

Socijalna percepcija

**Zaključivanje o uzrocima
ponašanja**

Područja socijalne percepcije

IV. Atribuiranje uzroka:

Odgovaranje na pitanja

“Zašto?”

Atribucija uzroka

- Atribucijski pristup proizlazi iz kognitivne socijalne psihologije, koja stavlja naglasak na kognitivne procese kao medijatore između situacije u kojoj se osoba nalazi i njenog ponašanja i djelovanja.
- Umjesto da pasivno posmatraju što se oko njih događa, ljudi izvode značenja iz ponašanja, zaključuju o uzrocima i razlozima za opažene događaje, zaključuju o karakteristikama ljudi povezanih s tim događajima – konstruišu svoju socijalnu realnost.

Atribucija uzroka

- *Atribucijska teorija* opisuje kako ljudi objašnjavaju uzroke vlastitog ponašanja i ponašanja drugih ljudi.
- Temeljna pretpostavka je da ljudi tragaju za konstantnostima u svojoj okolini, kako bi imali doživljaj kontrole i mogućnosti predviđanja događaja u budućnosti.

Atribucija uzroka

- *pod “atribucijskom teorijom” podrazumijeva se mnogo različitih teorija*
- *osnovna ideja koja povezuje sve te teorije je da ljudi tumače događaje u terminima njihovih uzroka i da ta tumačenja imaju značajnu ulogu u determinisanju reakcija na te događaje*

Atribucija uzroka

U procesu atribuiranja moguće je razlikovati:

ANTECEDENTI

ATRIBUCIJE

POSLJEDICE

Informacije
Vjerovanja
Motivacija
Individualne
razlike

Percipirani
uzrok

Očekivanja
Emocije
Ponašanje

SVEOBUVATNI MODEL ATRIBUCIJSKOG PROCESA (Kelley i Michela, 1980)

Atribucija uzroka

- Priroda atribucijskog procesa

Ne obuhvataju sve teorije atribucija cijeli proces.

Istraživači zainteresovani za kognitivne i motivacione procese usmjerili su se prvenstveno na vezu između antecedenata i atribucija, a oni zainteresovani za dinamiku ponašanja na vezu između atribucija i posljedica.

U oba slučaja, pretpostavlja se da kauzalne atribucije imaju centralnu ulogu u ljudskom ponašanju. Na njima se osniva čovjekovo razumijevanje uzročno-posljedične strukture svijeta i zbog toga su one važne determinante njegove interakcije s tim svjetom.

Atribucija uzroka

- Priroda atribucijskog procesa

Ocem atribucijske teorije smatra se **Fritz Heider** (1946/1958).

On je vjerovao da se i obični ljudi ponašaju kao naučnici-amateri, koji pokušavaju razumjeti ponašanje drugih ljudi povezujući djeliće informacija dok ne dođu do razumnog objašnjenja.

Atribucija uzroka

- Priroda atribucijskog procesa

Predložio je jednostavnu podjelu objašnjenja koje ljudi daju na: *unutrašnje ili internalne* atribucije (stavovi, uvjerenja, osobine ličnosti i druge karakteristike osobe čije ponašanje objašnjavamo) i *spoljašnje ili eksternalne* atribucije (karakteristike situacije u kojoj je osoba, tj. podražaj koji je izazvao opaženo ponašanje) .

Atribucija uzroka

- Model kovarijacije (Kelley, 1967)

jedan je od najprikladnijih modela za objašnjavanje opštih pravila atribucije kauzalnosti.

Kao odgovor na pitanje čemu će se najvjerojatnije atribuirati neki događaj, Kelley predlaže tzv. **princip (načelo) kovarijacije**:

"Neki efekt atribuiraće se uzroku koji je prisutan kada i taj efekt, a odsutan kada i efekt izostane."

Međutim, percepcija kovarijacije može biti pod velikim uticajem posmatračevih prekoncepcija o uzročno-posljedičnim odnosima, pa čak i potpuno pogrešna.

Stoga princip kovariranja treba ograničiti na percipiranu kovarijaciju.

Atribucija uzroka

- Model kovarijacije (Kelley, 1967)

Model kovarijacije navodi da, u pokušaju da formiramo atribuciju o uzrocima nečijeg ponašanja, sistemski uočavamo pravilnosti između prisutnosti (ili odsutnosti) mogućih uzroka tog ponašanja i usmjeravamo se na *informaciju o konzenzusu, distinkтивности и конзистенции*, koju nalazimo u situaciji.

Atribucija uzroka

- Model kovarijacije (Kelley, 1967)

Prema *modelu kovarijacije*, **informacija o konsenzusu** je informacija o tome kako se drugi ljudi, osim izvođača, odnose prema objektu, **informacija o distinktivnosti** je informacija o tome koliko se izvođačevo ponašanje razlikuje od situacije do situacije, a **informacija o konzistentnosti** je informacija kako se izvođač odnosio prema objektu tokom vremena i u različitim situacijama.

Atribucija uzroka

- Model kovarijacije (Kelley, 1967)

Ljudi će najvjerojatnije formirati ***internalne atribucije*** (pripisati ponašanje osobinama izvođača) kada su konsenzus i distinkтивност niski, a konzistencija visoka; dok će najvjerojatnije formirati ***eksternalne atribucije*** (pripisati ponašanje objektu i/ili situaciji) kada su i konsenzus i distinkтивност i konzistentnost visoki.

Atribucija uzroka

- Model kovarijacije (Kelley, 1967)

Implikacije Kelleyevog modela su da određene kombinacije informacija vode do određenih atribucija.

McArthurova (1972) je eksperimentalno provjeravala Kelleyev model manipulišući informacije koje je ispitanicima dala u obliku priče o fiktivnoj osobi.

Na osnovi 8 mogućih kombinacija nezavisnih varijabli (niski/visoki konsenzus, niska/visoka konzistentnost i niska/visoka distinkтивност) ispitanici su trebali odrediti što je uzrok opisanom ponašanju.

Atribucija uzroka

McArthur (1972) - PRIMJER PODRAŽAJNOG MATERIJALA

PONAŠANJE: „Džek se smije komičaru.”

KONSENZUS

- visoki "Svi se smiju komičaru."
- niski "Niko drugi se ne smije komičaru."

KONZISTENTNOST

- visoka „Džek se i prije uvijek smijao tom komičaru.”
- niska „Džek se nikada prije nije smijao tom komičaru.”

DISTINKTIVNOST

- visoka „Džek se ne smije ni jednom drugom komičaru.”
- niska „Džek se smije svim komičarima.”

Atribucija uzroka

Model kovarijacije pretpostavlja da ljudi uzročne atribucije stvaraju racionalno i logično.

Iako je ovakva složena obrada informacija očito u našem interesu, zahtjevi koji se postavljaju pred nas su često preveliki, a naš kognitivni kapacitet je ograničen, tako da često naša percepcija nije u skladu s teorijom.

S druge strane, postoje i motivisane ili egocentrične pristranosti u zaključivanju koje mogu interferirati s tačnošću percepcije sebe i drugih.

Atribucijske pogreške

- Osnovna atribucijska greška

Osnovna atribucijska greška je sklonost ljudi da precjenjuju stepen u kom je nečije ponašanje određeno unutrašnjim, dispozicijskim uzrocima i podcjenjuju ulogu situacionih uzroka.

Atribucijske pogreške

- **Osnovna atribucijska greška**

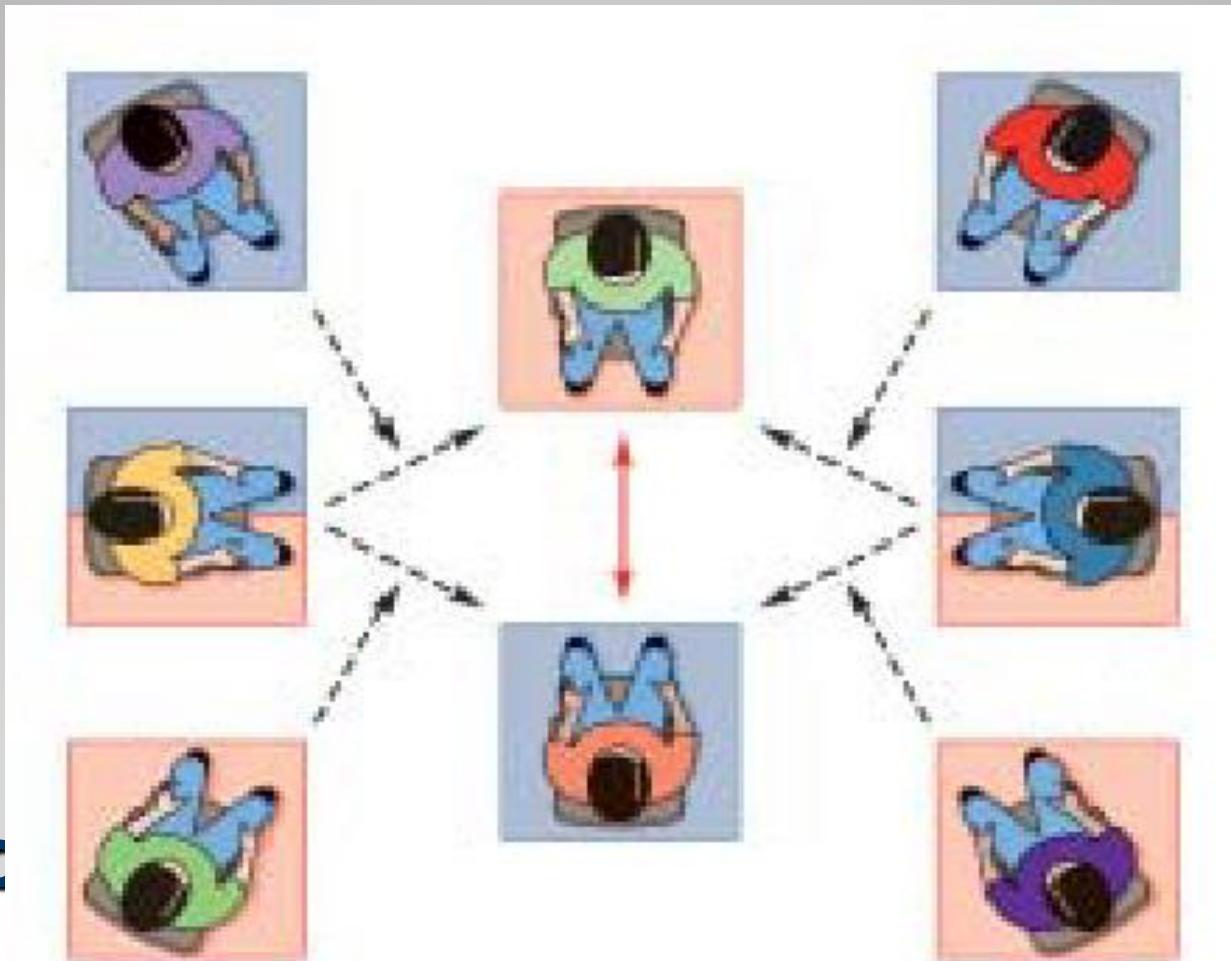
Jedan od razloga zbog kog se javlja osnovna atribucijska greška je to što opažači usmjeravaju svoju pažnju na izvođače, dok su im situacioni uzroci izvođačevog ponašanja manje istaknuti ili čak nepoznati.

Atribucijske greške

- Osnovna atribucijska greška

Dakle, u objašnjavanju toliko česte pojave osnovne atribucijske greške pomaže nam *perceptivna istaknutost*, ili informacija na koju je usmjerenata čovjekova pažnja.

Perceptron

Atribucijske greške

- Osnovna atribucijska greška

Efekat reflektora javlja se kada ljudi precjenjuju stepen u kom drugi ljudi primjećuju njihovo ponašanje i izgled.

Ovo pokazuje da su ljudi svjesni sklonosti drugih da počine osnovnu atribucijsku grešku.

Atribucijske greške

- Razlika izvodač/posmatrač

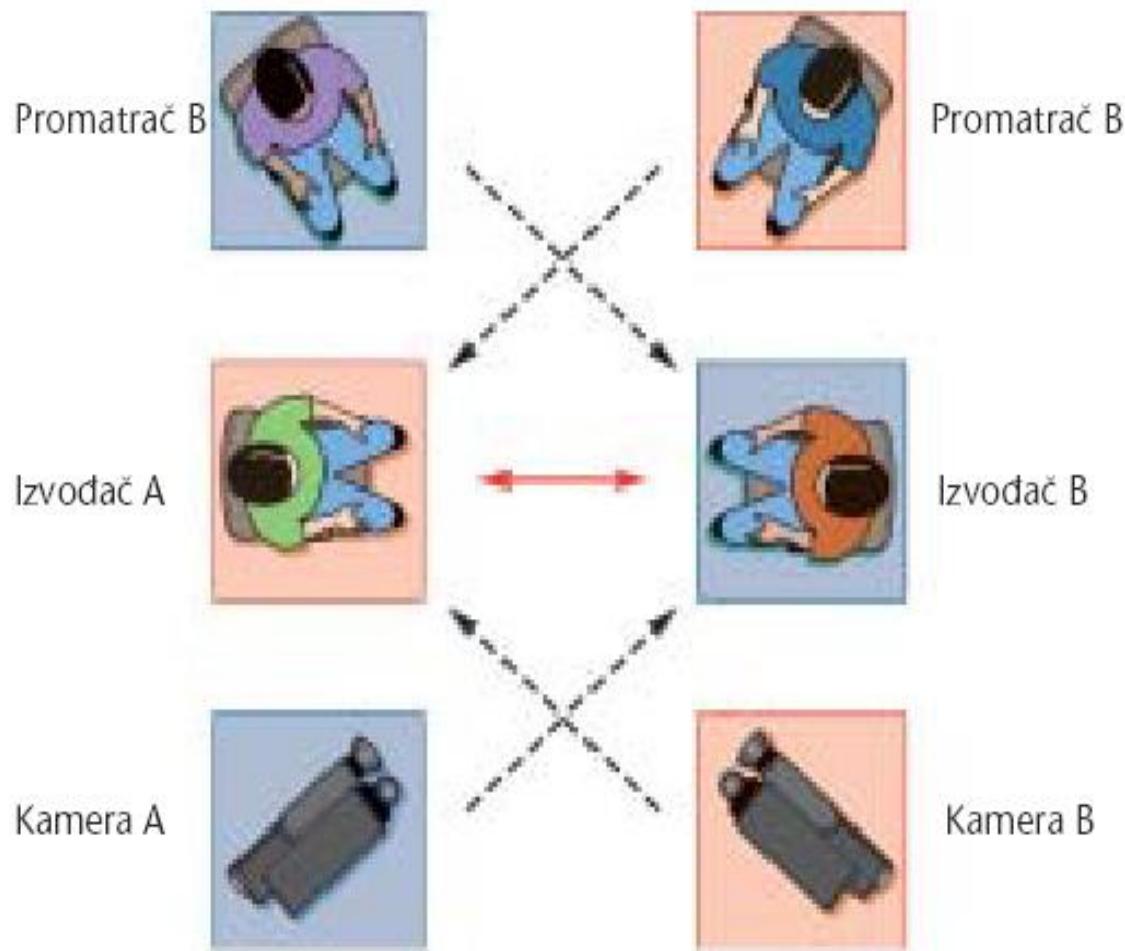
Razlika izvodač/posmatrač je sklonost da ponašanje drugih ljudi vidimo kao odraz njihovih osobina, dok se prilikom objašnjavanja vlastitog ponašanja više oslanjamo na ulogu situacije.

Atribucijske greške

- Razlika izvođač/posmatrač

Jedan razlog za razliku izvođač/posmatrač je perceptivna istaknutost: izvođači uočavaju situaciju u kojoj se nalaze i koja ih navodi na ponašanje, dok opažači uočavaju izvođače.

Razlika izvodač/promatrač

SLIKA 4.9 Raspored sjedenja u istraživanju Stormsa Ponašanje ljudi snimano je videokamerama, kako bi ga neki od njih kasnije mogli vidjeti iz drugačije perspektive.
(Prilagođeno prema Storms, 1973.)

Atribucijske greške

- Razlika izvođač/posmatrač

Razlika izvođač/posmatrač se javlja i stoga što izvođači imaju više informacija o sebi i svom ponašanju u različitim situacijama nego posmatrači.

Atribucijske greške

- Atribucije u vlastitu korist

Atribucije u vlastitu korist naglašavaju internalne, dispozicijske uzroke za objašnjavanje vlastitog uspjeha i okrivljuju eksternalne, situacione uzroke za neuspjeh.

Atribucijske greške

- Atribucije u vlastitu korist

Jedan razlog za atribuiranje u vlastitu korist je očuvanje samopoštovanja.

Drugi razlog je samoprezentacijski, kako bismo sačuvali sliku koju drugi imaju o nama.

Treći razlog je taj što ljudi posjeduju informacije o svom ponašanju u drugim situacijama, što ih može voditi do očekivanja pozitivnih ishoda, dok su negativni ishodi neočekivani.

Atribucijske greške

- Atribucije u vlastitu korist

Ovakvo pristrano atribuiranje je adaptivno i korisno za naše psihičko zdravlje.

Sklonost obrnutom načinu atribuiranja - uspjeha situacionim uzrocima, a neuspjeha vlastitim osobinama - može dovesti do naučene bespomoćnosti.

Jedna od posljedica naučene bespomoćnosti je depresija.

Atribucijske greške

- Obrambene atribucije

Obrambene atribucije su objašnjenja za ponašanje ili događaje kojima se izbjegava osjećaj ranjivosti ili smrtnosti.

Atribucijske greške

- Obrambene atribucije

Nerealistični optimizam je oblik
odbrambene atribucije pri kom ljudi
misle da će se dobre stvari vjerovatnije
dogoditi njima nego drugima, a da će se
negativni događaji prije dogoditi
drugima nego njima.

Atribucijske greške

- Obrambene atribucije

Jedan način na koji se nosimo s tragičnim informacijama o drugima jeste da vjerujemo da se to ne može dogoditi nama.

To činimo pomoću *vjerovanja u pravedan svijet*, oblika odbrambene atribucije na osnovu kog ljudi prepostavljaju da se loše stvari događaju lošim ljudima, a dobre stvari dobrima.

Uloga kulture u atribuiranju

- Kultura i osnovna atribucijska greška

U individualističkim kulturama ljudi se odgajaju tako da preferiraju dispozicijske atribucije nad situacionim.

Za razliku od toga, kolektivističke kulture (u pravilu istočne) naglašavaju pripadnost grupi, međuzavisnost i konformiranje grupnim normama.

Zbog toga su zapadnjaci skloniji počiniti osnovnu atribucijsku grešku nego istočnjaci.

Uloga kulture u atribuiranju

- Kultura i ostale pristranosti u atribuiranju

Zapadnjaci su skloniji atribuiranju u vlastitu korist nego istočnjaci.

Odbrambene atribucije, kao što je vjerovanje u pravedan svijet, su češće u kulturama u kojima postoje krajnosti u bogatstvu i siromaštvu.

Efekt reflektora je češći među ljudima iz individualističkih nego iz kolektivističkih kultura.

Tačnost naših atribucija i utisaka

- U mnogim okolnostima ljudi nisu naročito tačni u stvaranju utisaka i atribuciji uzroka, pogotovo u poređenju s time koliko misle da jesu.

Tačnost naših atribucija i utisaka

- Zašto su naši utisci o drugima ponekad pogrešni?

Jedan razlog su mentalni prečaci, kao što je osnovna atribucijska greška, koje koristimo pri socijalnom prosuđivanju.

Drugi razlog je u tome što se ljudi prilikom zaključivanja mogu oslanjati na pogrešne implicitne teorije ličnosti.

Tačnost naših atribucija i utisaka

- Zašto nam naši utisci izgledaju tačni?

Jedan razlog je to što obično vidimo ljudi u ograničenom broju situacija i nikada nemamo priliku da uvidimo da su naši utisci pogrešni.

Tačnost naših atribucija i utisaka

- Zašto nam naši utisci izgledaju tačni?

Drugi razlog je to što ljudi stvaraju samoispunjavajuća proročanstva o drugima i odnose se prema njima na način koji dovodi do ostvarivanja njihovih očekivanja.

Tačnost naših atribucija i utisaka

- Zašto nam naši utisci izgledaju tačni?

Treći razlog zbog kog ne uočavamo da su naši utisci pogrešni je taj što primjećujemo da se mnogi ljudi slažu s nama – iako svi oni mogu pogriješiti.